

**Л.А. БАХЧИВАНЖИ,
Н.А. ДОБРЯНСЬКА,
Л.В. ЛОПОТАН**

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА
ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА**

ПРАКТИКУМ

2-ге видання, доповнене

*Рекомендовано
Міністерством аграрної політики України
як навчальний посібник для студентів вищих
аграрних закладів освіти III – IV рівнів акредитації*

**ОДЕСА
КП ОМД
2012**

УДК 311.212:001.8:371.133:(076.6)

ББК $\frac{У(9)32}{Б30}$

*Гриф надано
Міністерством аграрної політики України
(лист №18-28-13/318 від 16.03.2010 р.)*

Рецензенти:

Сахацький М.П. – д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Одеської державної академії будівництва та архітектури

Немченко В.В. – д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку та аудиту Одеської академії харчових технологій

Методологія наукових досліджень та практична підготовка: практикум [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / Л.А. Бахчиванжи, Н.А. Добрянська, Л.В. Лопотан. / – Одеса: 2012. – 254 с.

У навчальному посібнику розглядається прикладний аспект наукової методології аграрної економічної науки, підсистема інформації, методи статистичної обробки та аналізу емпіричних даних. Значна увага приділяється основам методології досліджень, практичному застосуванню прийомів окремих методів наукових економічних досліджень емпіричного та теоретичного рівнів, технологій їх використання у науковій діяльності. Розглянуто прийоми узагальнення результатів аналізу, прогнозування, пошуку рішень, перевірки і доведення наукових гіпотез, принципи побудови наукового тексту та вимоги до його оформлення.

Для студентів, що навчаються за програмою магістрів, аспірантів, молодих науковців, науково – педагогічних кадрів.

ISBN – 978-966-2106-95-4

© Бахчиванжи Л.А.,
Добрянська Н.А., Лопотан Л.В.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Тема 1. Основи наукових досліджень та їх методологія. Основні методичні питання наукових досліджень.....	5
Тема 2. Системний підхід у вивченні економічних явищ.....	35
Тема 3. Інформаційне забезпечення наукового дослідження.....	51
Тема 4. Методи економічних досліджень.....	89
Тема 5. Організація та проведення економіко - соціологічних досліджень.....	202
Тема 6. Принципи раціональної побудови наукового тексту.....	217
Література.....	250
Додатки.....	252

ПЕРЕДМОВА

В умовах інтенсивного зростання обсягів наукової і науково-технічної інформації, швидкозмінності й оновлення системи наукових знань виникає потреба в якісно новій теоретичній підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до самостійної творчої роботи, впровадження у виробництво наукомістких технологій і пристосування до умов ринкових відносин.

Суть вищої освіти не тільки у підготовці спеціалістів певної галузі знань, а й у набутті студентами навичок самоосвіти, вмінь аналізувати процеси і явища незалежно від того, в якій галузі вони будуть працювати – в сфері науки чи виробництва.

Знання методології, теорії, техніки методів і організації науково-дослідної діяльності допоможе молодим ученим, аспірантам, здобувачам наукових ступенів легко включатися у професійну діяльність, втілювати наукові знання у практичну площину, сприятиме розвитку раціонального творчого мислення.

Отже, широке залучення студентів до науково-дослідної роботи, збагачення їх знань новими науковими даними, розвиток здібностей до творчого мислення, наукового аналізу явищ, процесів є принципово важливим. Вивчаючи курс “Методологія наукових досліджень та практична підготовка” студенти освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр” одержать інформацію про науку, її роль у розвитку природи, суспільства, набудуть навички і вміння проведення досліджень, роботи з літературними джерелами, відбору і аналізу інформації, формулювання цілей і завдань дослідження, узагальнення наукової інформації, написання кваліфікаційних робіт, статей, робити певні висновки і розробляти рекомендації.

Економіка, як кожна галузь науки має свої специфічні особливості методології і методи дослідження. Економічний процес - це закономірна, послідовна зміна явища від простого до складного, характерною рисою якого є зникнення старого і виникнення нового явища. Кожне явище і процес містить в собі сукупність глибинних зв'язків, відносин, закономірностей і законів, що визначають тенденцію їх розвитку.

Становлення ринкової економіки в Україні, як показала практика, відбувається в умовах нестабільності та спаду виробництва в промисловості, сільському господарстві та інших галузях. Вивчення процесів, що відбуваються, визначення реальних тенденцій розвитку виробництва, зумовлюють необхідність розширення і поглиблення пізнання економічних явищ і процесів, здійснення спеціальних досліджень. Дослідження - це вивчення за допомогою певних методів сутності явищ і процесів з метою більш раціональної організації виробничої діяльності підприємств, галузей, економіки в цілому.

В умовах зростаючої технічної оснащеності праці, застосування сучасних ефективних технологій, високопродуктивних технічних засобів і посилення екологічних вимог фахівцям економічного профілю слід добре розбиратися в міжгосподарських та міжгалузевих взаємозв'язках, щоб в умовах ринкової конкуренції вміло керувати складними динамічними системами, володіти системним мисленням. Його основні риси обумовлюються особливостями нових економічних відносин. Новий тип мислення означає розуміння необхідності дослідження виробничих систем в їх цілісності, у взаємодії всіх структурних елементів. При цьому досліджуються не тільки причинно-наслідкові взаємозв'язки, але і взаємозв'язки ймовірного характеру. Системне

мислення нерозривно пов'язане з автоматизацією обробки масової інформації для оцінки стану системи, прогнозування її поведінки та прийняття управлінських рішень.

Як правило, економічне дослідження включає вибір теми, формулювання мети дослідження, складання програми, накопичення фактів, приведення їх у певний порядок, аналіз, теоретичне узагальнення, перевірку теоретичних висновків, розробку заходів щодо їх використання в практиці. Завершальний етап - впровадження результатів у виробництво.

У своїй органічній єдності ці складові частини утворюють завершений цикл економічного дослідження.

Автори не претендують на повноту викладеного в роботі всього різноманіття прийомів і підходів, що мають відношення до організації економічних досліджень, маючи на увазі, що їх набір і інтерпретація визначаються виконавцями наукових завдань залежно від конкретних умов.